

ინგლისურენოვანი ნეოლოგიზმების სიტყვათწარმოების საშუალებები
თანამედროვე ინგლისურ ენაში
The Ways of English Neologisms World Building in Modern English

ქეთევან ტაბუცაძე - ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი
Ketevan Tabutsadze - Associated professor
Georgian National University

Abstract: The main target of this work is the research of the 50 the most popular published in 2011 and frequently used neologisms in different aspects, for example: the word popularity the tendencies to take place in society and cultural acknowledge, the date of making the word the fields and word building. According to the research from 50 neologism was created in to 2011, 20-2000-2010, 16-1990-1999, and 10- 1980-1989, as we can see from the research 50 neologisms are nouns which consisted two or three parts and mostly with nouns, verbs and adjectives.

There is also given the results of studying young generation's speech in Georgian social cultural environment. We have already researched Georgian Natizens or to the aim of computer users speech. This is discussed the varieties of textual speech spreading by internet which are realized only in English.

To draw conclusion Georgian Natizens are used English terminologies during the communication in Georgian. In general they know the meaning of the corresponding phrase, but some words are often unclear for them. We can research that English language is developing very fast and there are a lot of neologisms – newspeak, coined words. The process to get this neologisms in dictionaries is difficult and long and actual as well. Every new word is considered as a neologism before it gets in a dictionary.

Key words: Neologisms, Natizens, World Building, Cyberspace

სიტყვათწარმოება არის სიტყვების შექმნის პროცესი გარკვეული სტრუქტურული და სემანტიკური მოდელების გამოყენებითა და მათზე დაყრდნობით. მეცნიერები იკვლევენ იმ გზებსა და საშუალებებს, რომელთა მიხედვითაც იქმნება და

იწარმოება სიტყვა. სიტყვათწარმოების საგანს წარმოადგენს პირველადი, ძირეული სიტყვები და მათგან ნაწარმოები ლექსიკური ერთეულები - დერივაციული და რთული სიტყვები. სიტყვათწარმოება იხმარება ორი ძირითადი მნიშვნელობით, რომელიც განსხვავებას საჭიროებს. პირველი მნიშვნელობით ის გამოიყენება ენაში ახალი სიტყვების წარმოშობის მუდმივი პროცესის გამოსახატავად. ენა მუდმივად ცვლილებისა და განვითარების პროცესშია, რაც გულისხმობს გარკვეულ ენობრივ პროცესებს, მათ შორის არის ახალი ლექსიკური ერთეულების შექმნის პროცესი, რომელმაც მიიღო სახელწოდება “სიტყვათწარმოება”. მეორე მნიშვნელობით ტერმინი „სიტყვათწარმოება“, აღნიშნავს ენათმეცნიერების ნაწილს, რომელიც შეისწავლის ლექსიკური ერთეულების წარმოშობის პროცესს.

ბევრ ავტორს სიტყვათწარმოების საკითხები ლექსიკოლოგიაში შეაქვს რამდენადაც სიტყვათწარმოება მიაჩნია ლექსიკური სისტემის ერთ-ერთ მომენტად მაგ. რ. ს. გინსბურგი და მისი თანაავტორები (გინსბურგი: 1979: 200-202). სხვა მეცნიერებს სიტყვათწარმოება ასევე შეაქვთ ლექსიკოლოგიაში იმ საფუძვლით, რომ იგი არ შემოისაზღვრება მხოლოდ ლექსიკური შემადგენლობით, არამედ ლექსიკის გამდიდრების, შევსების წყაროდ. ფონსუა (ფონსუა 1974: 204) ნაშრომში “სიტყვათწარმოება და ლექსიკოლოგია”, თავის მოსაზრებას ასე ასაბუთებს: „ ეს ვარაუდი XX საუკუნის 50-70-იან წლებში არსებობდა. დღეს კი სიტყვათწარმოების ადგილი ნამდვილად ლექსიკოლოგიაშია. ამ დაკავშირებას ის გამართლებაც აქვს, რომ ორივეს შესწავლის ობიექტი სიტყვაა, მაგრამ ზოგჯერ მას მორფოლოგიაშიც განიხილავენ, რადგანაც იგი სიტყვების აგებულებასაც სწავლობს”. აღსანიშნავია ისიც, რომ ზოგი მეცნიერი არნოლდი (არნოლდი 1986: 97) ამ საკითხის განხილვას საერთოდ თავს არიდებს.

დღეს სიტყვათწარმოებას განიხილავენ როგორც ლინგვისტიკის დამოუკიდებელ სფეროს. ამგვარად სიტყვათწარმოება არის ენათმეცნიერების ნაწილი, რომელიც შეისწავლის სიტყვების წარმოების პროცესებს, ხერხებს, ტიპებსა და წესებს, მათ პროდუქტულობას, აქტიურობასა და სიტყვათწარმოების საშუალებებისა და მოდელების გამოყენების კანონიერებას. ამას მჭიდრო კავშირი აქვს ლინგვისტიკის სხვა

დისციპლინებთან. სიტყვათწარმოება აწარმოებს კვლევებს მორფოლოგიაში, სინტაქსში, ლექსიკოლოგიაში, სოციოლინგვისტიკაში, ტექსტის ლინგვისტიკაში. ეს ურთიერთდამოკიდებულება და ურთიერთკავშირი განისაზღვრება ენის სისტემური თვისებებით.

ენის ლექსიკის განვითარებაში ყველაზე მკაფიოდ განსაზღვრულ პროცესად ითვლება ენის მუდმივი და ინტენსიური შევსება ახალი, ადრე უცნობი ძირითადად სასაუბრო რეგისტრის სიტყვებით (შანსკი 1968: 252) რაც მუდმივად ხორციელდება, ჩვენს გარემომცველ სამყაროში მომხდარი ცვლილებებისა და ენის მატარებელთა მოთხოვნების შესაბამისად. სწორედ ამიტომ აქვს ასეთი დიდი მნიშვნელობა ახალი ლექსიკური ერთეულების წარმოების პროდუქტული მოდელებისა და მათი ტიპების შესწავლას, რომელთა მეშვეობით გახდა მათი წარმოება შესაძლებელი. საკვლევ მასალა წარმოადგენს ასევე ამ მოდელების აქტიურობის, პროდუქტიულობისა და გამოყენების ხარისხების შესწავლა. ცნობილია, რომ ახალი სიტყვების წარმოება იმ მოდელების სიტყვამაწარმოებელი ტიპების მიხედვით ხდება, რომლებიც უკვე დადგენილია ან ასევე შესაძლოა განხორციელდეს ახალი ფუძეების გამოყოფით და ახალი აფიქსალური ელემენტების გამოყენებით, რაც სიტყვათწარმოების სისტემის განვითარებასა და სრულყოფას უკავშირდება (ვინოგრადოვი 1977).

სიტყვათწარმოების პროცესში ხდება სიტყვის ფორმალურ-სემანტიკური გარდაქმნა, რომელსაც ადგილი აქვს, როგორც მაწარმოებელ სიტყვებს შორის, ასევე მაწარმოებელ ფუძეებსა და სიტყვამაწარმოებელ ელემენტებს შორის. სიტყვათსაწარმოებელი ანალიზი შედგება წარმოებული სიტყვების მორფოლოგიური სტრუქტურის ანალიზისაგან (მორფემული ანალიზი). როგორც ცნობილია ეტიმოლოგიურ ანალიზს მიმართავენ, როდესაც კვლევა წარმოებს დიაქრონულ პლანში და ასევე სინქრონული აღწერის დროს ასახსნელია სიტყვების გარკვეული სტრუქტურულ-სემანტიკური თავისებურებები.

იმისათვის, რომ გავიგოთ თუ როგორ იწარმოება ლექსიკა, უნდა გვახსოვდეს, რომ სიტყვა არის ენის მთავარი ძირითადი ერთეული, ენა კი სისტემა, და რომ ამ სისტემაში ერთდროულად თანაარსებობენ ხმარებიდან გამოსული (არქაული) და ახლად

წარმოქმნილი სიტყვები (ნეოლოგიზმები), რაც აძლევს საზოგადოებას იმის შესაძლებლობას, რომ ენის სტრუქტურაზე მოახდინოს ზემოქმედება. როგორც ცნობილია სიტყვას აქვს დენოტატიური (აღსანიშნი) და კონოტატიური (დამატებითი) მნიშვნელობა, რომლის მიხედვითაც ახალი სიტყვები ენაში შეიძლება წარმოიშვნენ:

1) ახალი რეალებისა და გარესამყაროში მომხდარი მოვლენების აღსანიშნავად, რომლებიც იქმნება მეცნიერებისა და ტექნიკის საზოგადოებისა და საზოგადოებრივი ურთიერთობების განვითარებასთან ერთად.

2) სიტყვათწარმოების საშუალებით მოსაუბრისა თუ მწერლის ექსპრესიულ-შეფასებითი მიმართების გამოსახატავად რაიმე საგნის, მოვლენისა თუ ადრესატისადმი.

იმის გათვალისწინებით, თუ რა მიზნით არიან შექმნილი ახალი სიტყვები ენაში არსებული მოდელების გამოყენებით, ასევე მათი ურთიერთდამოკიდებულების მიხედვით ენასა და მეტყველებასთან, ენის ლექსიკურ მარაგთან, შეგვიძლია ისინი დავეყოთ შემდეგ ჯგუფებად:

1) უზუალური სიტყვები, რომლებიც მყარად შევიდნენ რეგისტრირებულ ლექსიკონებსა და ენის ლექსიკურ მარაგში.

2) ოკაზიონალური სიტყვები, რომლებიც საუბრის მომენტში იქმნება. მათი წარმოების მექანიზმი მრავალმხრივია და მეტად რთული. თამაზ გამყრელიძე შემდეგნაირად განმარტავს არსს: ენობრივი ნიშანი რომელიმე მოლაპარაკემ შეიძლება შექმნას გარკვეულ პირობებში, კონკრეტულ კონტექსტში ერთჯერადი გამოყენებისათვის. ამგვარ ინდივიდუალურ-საავტორო გამო-ნათქვამებს, რომლებიც არ შედიან ენობრივ სისტემაში ოკაზიონალიზმები ეწოდება. ისინი გხვდება პოეზიაში, ბავშვის მეტყვე-ლებაში, “ ლინგვისტურ თამაშებში”. ოკაზიონალიზმები შემო-ფარგლულია მოცემული გამონათქვამების ჩარჩოებით, მოულო-დნელია, ახალია და ძალიან ექსპრესიული. (გამყრელიძე, კიკნაძე 2003: 387). რეალურად მოსაუბრე თუ მწერალი თავად ქმნის თავის საკუთარ სიტყვებს არსებული მოდელებით, ჩვეულებრივ, განასზღვრული სტილისტური მიზნისათვის.

მსგავსი სიტყვები ჩნდებიან და ქრებიან და შესაბამისად ყოვე-ლთვის არ რეგისტრირდებიან ლექსიკონებში. ამიტომ სიტყვა-მა-წარმოებელი ელემენტები, რომლებიც მათ შესაქმნელად გამოი-

ყენეს, ლექსიკონებში ცალკე ქვეთავად არის მოცემული და თან ახლავს ნაწარმოები სიტყვის მნიშვნელობა.

ინგლისური ენის სიტყვათწარმოების პროცესში ლინგვისტები გამოყოფენ შემდეგ ხერხებს: აფიქსაცია (პრეფიქსაცია და სუფიქსაცია) ანუ პროგრესული დერივაცია, კონვერსია, კომპოზიცია შემოკლება (აბრევიაცია, აკრონიმია, მოკვეცა, შეზრდა). ასახელებენ სიტყვათწარმოების საშუალებებსაც, ესენია: უკუწარმოება, პოსტპოზიტივაცია, ბგერის მიმსგავსება, გარემოება, ლექსიკურ-სემანტიკური სიტყვაწარმოება, ბგერათა მონაცვლეობა, მახვილის მონაცვლეობა. კ. მარშანდმა ჩამოაყალიბა სიტყვათწარმოების მეტედ საინტერესო კლასიფიკაცია. იგი საკუთრივ ლინგვისტურ ნიშნებს შემდეგნაირად განასხვავებს. (მარშანდი 1969: 64)

1. სიტყვები, რომლებიც იწარმოება, როგორც გრამატიკული სინტაგმები. ისინი მორფოლოგიურად მოტივირებულნი არიან. ო-ერ, რაინ-ბოწ;

2. სიტყვები, რომლებიც არა არიან გრამატიკული სინტაგმები, სრული ლინგვისტური ნიშნებისაგან არ არიან ნაწარმოები. მაგ: ბაბენაბ. პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება კონვერსია, სუფიქსაცია, აბრევიაცია და უკუდერივაცია, მეორეს- შეზრდა, მოკვეცა. მაგრამ ორივე ჯგუფს ახალი სიტყვების წარმოებას საფუძვლად უდევს მორფემებს შორის სინქრონული ურთიერთობა.

ინგლისური ენის სიტყვათწარმოების ძირითად ტიპებად, როგორც ვიცით ითვლება მორფოლოგიური ან ფონეტიკურ-მორფოლოგიური, მორფოლოგიურ-სინტაქსური და ლექსიკურ-სემანტიკური ტიპები. მორფოლოგიური ან ფონეტიკურ-მორფოლოგიური სიტყვათწარმოების საშუალებით ახალ სიტყვას ვღებულობთ ფონეტიკური და/ან მორფემული შემადგენლობის სახესხვაობით, ცვლილებით სიტყვაწარმოებელ ფუძეში, მახვილის ადგილის შეცვლით. სიტყვათწარმოების ამ ტიპს მიეკუთვნება აფიქსაცია, კომპოზიცია, შემოკლება, უკუდერივაცია, პოსტპოზიტივაცია, ბგერათა დანაწევრება და მახვილის მონაცვლეობა სიტყვაში.

მორფოლოგიურ-სინტაქსური სიტყვათწარმოების ტიპს მიაკუთვნებენ კონვერსიას, ხოლო ლექსიკურ-სემანტიკურ ომონიმების შექმნის პროცესს ენაში. სიტყვათწარმოების ზემოთჩამოთვლილი საშუალებებიდან ზოგი პროდუქტულია, ზოგი არა. ახალ სიტყ-

ვების საწარმოებლად ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ საშუალებად ითვლება აფიქსაცია. თვით აფიქსებს შორის გამოიყოფა:

1. მაღალპროდუქტული აფიქსები, რომლებიც განუსაზღვრელი რაოდენობის სიტყვებს აწარმოებენ.
2. შედარებით ნაკლებადპროდუქტული აფიქსები.
3. არაპროდუქტული აფიქსები.

აფიქსის მაღალპროდუქტულობა განისაზღვრება, არ იმით თუ რა სიხშირით გვხვდება საუბრისას ამ აფიქსით ნაწარმოები სიტყვა არამედ იმით, თუ რა რაოდენობის ახალ სიტყვებს აწარმოებს იგი ენის განვითარების მოცემულ ეტაპზე. შესაბამისად, პროდუქტიულად ის მოდელები ითვლება, რომლებიც ენის განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე გამოიყენება ახალი სიტყვების წარმოების ნიმუშად.

შემოკლებული სიტყვა ძირეულთან შედარებით მოკლეა, ერთმნიშვნელოვანი, მარტივი. სინტაქსური ფუნქცია გაფართოებული აქვს. ამიტომაც სიტყვაწარმოების ეს ხერხი მეტად ხელსაყრელია. საინტერესოა აგრეთვე ფონეტიკური მიმოკრიის ფენომენიც: სიტყვა წარმოების ეს ხერხი ეფუძნება ერთ ენაში სემანტიკურად განსხვავებული, მაგრამ ფონეტიკურად იდენტური სიტყვების მისადაგებას მეორე ენაში არსებულ სიტყვებასა თუ პროფესიულ ტრემინებთან. მაგ: ბუტტონ - бато́н, კეებოარდ - ки́борг, სჰარეწარე - шаро́вар, ბრეაკპოინტ - бря́кпойнт. ამ მოვლენას ძალიან ჰგავს ბგერათა მიმსგავსება, მაგ: ინტრპრეტატორ – интерпретатор.

სიტყვათწარმოების თვალსაზრისით საინტერესოა ბოლო პერიოდში ახალგაზრდობის მეტყველებაში შემოსული სიტყვები, რომლებიც ზოგიერთი ლინგვისტის თქმით აშკარად მეტყველებენ თინეიჯერთა მიერ ენის მიზნობრივ შეცვალზე, მის “დამსობაზე”. ენაში დაიწყო ე.წ. დიგლოსია ორენოვნება, რაც ამ შემთხვევაში გამოიხატება ერთ ენაში ამავე ენის ორი ფორმის თანაარსებობით მის სხვადასხვა სფეროში.

კვლევის თანახმად 50 ნეოლოგიზმიდან ოთხი 2011წ. არის შექმნილი, 20- 2000-2010წლებში, 16- 1990-1999წწ, ხოლო 10- 1980-1989წწ. როგორც კვლევიდან ჩანს, 50 ნეოლოგიზმიდან 35 სიტყვა არსებითი სახელია, აქედან 14 შედგენილი არსებითი სახელი, რომელიც ძირითადად ორ ან ხშირად სამი მეტყველების

ნაწილისაგან შედგება და უმეტეს შემთხვევაში შემადგენელი მეტყველების ნაწილები, ისე არსებითი სახელებია ან არსებითი სახელი და ზმნა ან ზედსართავი სახელი. ორი არსებითი სახელი შენაზარდის საშუალებით არის ნაწარმოები. აგრეთვე მოცემულია ახალგაზრდული მეტყველების თავისებურებების შესწავლის შედეგები ქართულ სოციალურ-კულტურულ გარემოში. ვაწარმოეთ კვლევა ქართველი ნეტიზენების ანუ კომპიუტერის მომხმარებელთა მეტყველების თავისებურებების გარკვევის მიზნით. ნაშრომში გაანალიზებულია ინტერნეტ სივრცის საშუალებით გავრცელებული ტექსტური მეტყველების თავისებურებები ქართულ სივრცეში, რომელიც ძირითადად ხორციელდება ინგლისურ ენაზე.

ქართულ კიბერსივრცეში განხორციელებული კვლევის თანახმად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ქართველი ნეტიზენები ინგლისურენოვან ტერმინებს ფართოდ იყენებენ ქართულ ენაზე კომუნიკაციის დროს. ძირითადად მათ იციან რას ნიშნავს მოცემული ფრაზა კონტექსტში, მაგრამ ცალკე აღებული სიტყვა ხშირად გაუგებარი რჩებათ. ინგლისურენოვან აბრევიატურებს ქართულ ენაში იყენებენ ძირითადად ზმნის ფუნქციით და ქართული გრამატიკიდან გამომდინარე ურთავენ ზმნისწინებს.

საბოლოოდ, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ინგლისური ენა საოცარი სისწრაფით ვითარდება, გამუდმებით ხორციელდება ახალი ნეოლოგიზმების, წარმონაქმნების ე.წ. ნეწსპეაკ, ცოინედ წორდ – ების წარმოება. მსგავს წარმონაქმნებს ენა ხშირად ითვისებს და მის შემადგენელ ნაწილად აქცევს, ზოგჯერ კი მთლიანად გადიან ხმარებიდან.

ნეოლოგიზმების ენის შემადგენელ ნაწილად ქცევა ბევრ ფაქტორზეა დამოკიდებული, რომელთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანია აღიარება საზოგადოების მიერ, ლინგვისტ – ექსპერტების მიერ მათი ცნობა და მოგვიანებით ლექსიკონებში მოხვედრა. ეს პროცესი რთულია და ხანგრძლივი. დაინარჩუნებს აქტუალურობას. ყოველი ახლად შექმნილი სიტყვა იქამდე ითვლება ნეოლოგიზმად, სანამ ლექსიკონში არ დაიმკვიდრებს ადგილს.

კვლევის საგანს წარმოადგენს 2011 წლის 50 ყველაზე პოპულარული და ხშირად გამოყენებული ნეოლოგიზმების

კვლევა სხვადასხვა მიმართულებით, კერძოდ: სიტყვის პოპულარულობა, საზოგადოებაში დამკვიდრების ტენდენცია და კულტურული აღიარება, სიტყვის შექმნის თარიღი, გამოყენების სფეროები, სიტყვათწარმოების ხერხები. 50 ნეოლოგიზმიდან ოთხი 2011წ. არის შექმნილი, 20- 2000-2010წლებში, 16- 1990-1999წწ, ხოლო 10- 1980-1989წწ. როგორც კვლევიდან ჩანს, 50 ნეოლოგიზმიდან 35 სიტყვა არსებითი სახელია, აქედან 14 შედგენილი არსებითი სახელი, რომელიც ძირითადად ორ ან ხშირად სამი მეტყველების ნაწილისაგან შედგება და უმეტეს შემთხვევაში შემადგენელი მეტყველების ნაწილები, ისვ არსებითი სახელებია ან არსებითი სახელი და ზმნა ან ზედსართავი სახელი. ორი არსებითი სახელი შენაზარდის საშუალებით არის ნაწარმოები. აგრეთვე მოცემულია ახალგაზრდული მეტყველების თავისებურებების შესწავლის შედეგები ქართულ სოციალურ-კულტურულ გარემოში. ვაწარმოეთ კვლევა ქართველი ნეტიზენების ანუ კომპიუტერის მომხმარებელთა მეტყველების თავისებურებების გარკვევის მიზნით.

ქართულ კიბერსივრცეში განხორციელებული კვლევის თანახმად, შეგვიძლია დავასკვანათ, რომ ქართველი ნეტიზენები ინგლისურენოვან ტერმინებს ფართოდ იყენებენ ქართულ ენაზე კომუნიკაციის დროს. ძირითადად, მათ იციან რას ნიშნავს მოცემული ფრაზა კონტექსტში, მაგრამ ცალკე აღებული სიტყვა ხშირად გაუგებარი რჩებათ. ინგლისურენოვან აბრევიატურებს ქართულ ენაში იყენებენ ზმნის ფუნქციით და ქართული გრამატიკიდან გამომდინარე ურთავენ ზმნისწინებს. აღსანიშნავია, რომ ინგლისური ენა საოცარი სისწრაფით ვითარდება, გამუდმებით ხორციელდება ახალი ნეოლოგიზმების, წარმონაქმნების ე.წ. newspeak, coined word – ების წარმოება. მსგავს წარმონაქმნებს ენა ხშირად ითვისებს და მის შემადგენელ ნაწილად აქცევს, ზოგჯერ კი ისინი მთლიანად გადიან ხმარებიდან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Арнольд И. В. The English Word. Москва: Высшая Школа, 1973 г.
2. Freeman D.E., Freeman Y.S. Essential Linguistics: what you need to know to teach reading, ESL, spelling, phonics, grammar. Heineman. Portsmouth, NH, 2004.
3. Jackson H. Etinne Ze Amvela. Words, Meaning and Vocabulary. (An introduction to modern English lexicology). London. 2007.
4. Ginzburg R.S., Khidekel S.S., Knyazeva G. Y., Sankin A.A. A Course in Modern English Lexicology. M. " Vishaya Shkola". 1979. 271p
5. გამყრელიძე თ., კიკნაძე ზ., შადური ი., შენგელაია ნ. თეორიული ენათმეცნიერების კურსი. თბილისი. 2003.
6. ნოზაძე ღ.მ. ქართული ენის ლექსიკოლოგიის პრობლემები. თბილისი. 2008
7. ფოჩხუა ბ. ქართული ენის ლექსიკოლოგია. თბილისი. 1974.
8. Marchand H. The Catagories and Types of Present- Day English Word Formation. Munchen. 1969
9. გონაძე გ., ძაგნიძე ძ., შემოკლებული ჩაწერის სისტემა. 1981.
10. Виноградов В. В. Лексикология и Лексикография . М . Извранние Труды. 1977
11. Щанский Н. М. Очерки по Русскому Словоовразованию. 1968.
12. Бортничук Э.Н., Василунко И . В. , Пастушенко. Л. П . Словоовразование в Современном Английском Языке 1988